

ศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
ของพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาวชิระ
A Study of Perfection Practice and the Pannadhika Buddha
Attained the Enlightenment

พระทรงพล กิตติปัญญา (ลาภภัทรนันท์)

Phra Thrangphol Kittipanyo (Labbhatnran)

พระมหาสุรชัย วราสโภ, ภัทธีร์ ศรีดี

Phramaha Surachai Warasabho, Natthi Sridi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส

Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Palisuka Buddhagosa Campus Nakornphathom

E-mail: phrathongphon59@gmail.com

บทคัดย่อ

จากการวิจัยพบว่า บารมี หมายถึง ภาวะที่นำไปสู่ความเต็มบริบูรณ์ คือ คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่ง เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด ซึ่งพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญให้ครบ บริบูรณ์จึงจะบรรลุโพธิญาณ พระโพธิสัตว์มี 3 ประเภท คือ 1) ปัญญาวชิระโพธิสัตว์ 2) สัทธาธิ กโพธิสัตว์ 3) วิริยาธิกโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์พัฒนาจิตจากปุถุชนธรรมดาสู่ธรรมสมิธาน 8 ประการ จนได้รับพุทธพยากรณ์ เป็นพระนิยตโพธิสัตว์ ไม่อยู่ในฐานะ อภิปุธานะ 18 ประการ บำเพ็ญพุทธการกรรมหรือบารมี 10 คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา ปัญญาวชิระโพธิสัตว์นั้นต้องบำเพ็ญ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี พระพุทธเจ้าทุกพระองค์เป็นพระอรหันตผล มีคุณสมบัติเฉพาะ 13 ประการ และคุณลักษณะ เฉพาะ 11 ประการ มีทศพลญาณ มีฉฬสาธารณญาณ 6 มหาบุริสลักษณะ 32 อนุพยัญชนะ 80 และพระพุทธเจ้าต้องเป็นบุรุษเพศ ประสูติและตรัสรู้ที่ชมพูทวีปในตระกูลกษัตริย์หรือ พราหมณ์เท่านั้น ปัญญาวชิระพุทธเจ้ามีอินทรีย์ธรรมเป็นต้นนำในการตรัสรู้ธรรมโดยใช้ปัญญา มากกว่าศรัทธา ที่มาของพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาวชิระปรากฏในชาดก เรื่องราวจาก 256 ชาดก จัดเป็นการบำเพ็ญปัญญาบารมี โดยมี มหาสกลชาดก แสดงไว้อย่างเห็นชัดเป็นรูปธรรม พระพุทธเจ้าในอดีตที่มีรายละเอียดแสดงไว้มี 25 พระองค์ ระบุระยะเวลาบำเพ็ญบารมี 6 พระองค์ ปรากฏข้อมูลไว้ใน 2 ลักษณะคือ 1) แบบ 4 อสงไขยแสนกัป 2) แบบ 16 อสงไขย แสนกัป ส่วนพระพุทธเจ้าอีก 19 พระองค์ไม่ปรากฏระยะเวลาบำเพ็ญบารมี พบว่าปัญญาวชิ ระพุทธเจ้ามี 3 พระองค์ คือ พระพุทธเจ้าโสภิตะ พระพุทธเจ้านารทะ และพระพุทธเจ้าโคตม

แต่ไม่สามารถสรุปว่า มีเพียง 3 พระองค์เท่านั้น อายุขัยพระพุทธเจ้าไม่สามารถจัดเป็นเกณฑ์
เพื่อจำแนกประเภทพระพุทธเจ้าได้

คำสำคัญ: บารมี, อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ, พระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ

Abstract

The research found that Pāramī: (Perfections) means the conditions that would lead one's mind to a perfect stage. It is the ultimate practice if one's aiming for the highest goal. A Bodhisatta must meet this goal in order to gain Enlightenment. There are three types of Bodhisattas, namely, (1) Paññādhika-Bodhisatta, (2) Saddhadhika-Bodhisatta, and (3) Viriyadhika-Bodhisatta. The Bodhisatta elevate his mind from the commoner's level. He possesses 8 qualifications. Even if he has received prediction (that he will become future Buddha) from the former Buddha. He will be a Nicca-Bodhisatta, which is not to fall into the 18 categories of major wrong doings or Abhīṭhāna. He must accomplish the Buddha-kāraḍadhamma 10 Perfections namely, Dāna: giving, Sīla: good conduct, Nekkhamma: renunciation, Paññā: wisdom, Viriya: effort, Khanti: forbearance, Sacca: truthfulness, Adhiṭṭhāna: resolution, Mettā: loving kindness and Upekkhā: equanimity. The Paññādhika-Bodhisatta must accomplish Pāramī: ordinary perfections, Upapāramī: superior perfections and Paramatthapāramī: supreme perfections. All the Buddhas had attain the Arahantship, 13 specific qualifications, 11 specific characteristics, Dasa-balaññā, Chaḷāsādhāraṇa-ññā 6, the thirty-two marks of the Great Man and 80 subsidiary characteristics. The Buddha must be born male, born in India and from either a king or Brahman family only. Paññādhika-Buddha has Indriya-dhamma as his lead to Enlightenment. He is led more by wisdom than faith. How became Paññādhika-Buddha found in 256 stories focus on how he developed his Wisdom Perfections. This is for example the story of Mahosadha. There were details about 25 Buddhas with 6 of the Buddhas had fixed details on length of developing Perfection. There were two types of information: 1) Four aeons and one hundred thousand kalpas, 2) Sixteen aeons and one hundred thousand kalpas while no length of perfection-development of other 19 Buddhas were found. The research found that there were 3 Paññādhika-Buddhas, namely, Sobhita Buddha, Naradha Buddha and

Kotama Buddha. However, it cannot be concluded that there were only 3 of this kind and the life-span of a Buddha cannot be used as a set-standard to classify types of the Buddha.

Keywords: Pāramī, Enlightenment, Pañcādhika-Buddhas

1. บทนำ

มนุษย์ปุถุชนผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า กว่าที่จะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้านั้น ล้วนแต่ได้ตั้งความปรารถนาเป็นเวลานาน เริ่มตั้งแต่ความปรารถนาในใจก่อน นับเป็น เวลาอย่างน้อยถึง 7 อสงไขย ปรารถนาด้วยวาจา 9 อสงไขย และปรารถนาทั้งกายและด้วยวาจา 4 อสงไขยแสนกัป และในระหว่างที่ทรงบำเพ็ญบารมี เพื่อเป็นพระพุทธเจ้านั้น เรียกว่า พระโพธิสัตว์ (อภิ.ก.37/715-716) พระโพธิสัตว์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พระอนิยตโพธิสัตว์ และพระนิยตโพธิสัตว์, พระอนิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่ยังไม่ได้รับการพยากรณ์ จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และ พระนิยตโพธิสัตว์นั้น คือ พระโพธิสัตว์ที่ได้รับการพยากรณ์แล้ว จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระองค์หนึ่งว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน (สุริย์ มีผลกิจ, 2541: 1)

การสั่งสมบารมีเพื่อที่จะเป็นพระพุทธเจ้านั้น จะต้องมีความคิดเพาะบ่มอินทรีย์ธรรม ให้แก่กล้า เพื่อเป็นตัวนำในการตรัสรู้ธรรมมากขึ้นน้อยแตกต่างกันไป คือ ปัญญา สัทธา วิริยะ เพื่อการเป็น พระนิยตโพธิสัตว์ 3 ประเภท (บรรจบ บรรณรุจิ, 2529: 82-87) คือ

1) อุคฆฏิตัญญุโพธิสัตว์ เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระปัญญากุศลพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยกับอีกแสนกัป 1 ทรงมากด้วยปัญญาในการบำเพ็ญพุทธการกธรรม (ขุ.พุทธ. 77/566), ขุ.อ.พุทธ. 690/29)

2) วิปจิตัญญุโพธิสัตว์ เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระสัทธากุศลพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญบารมี 8 อสงไขย กับอีกแสนกัป 1 ทรงมากไปด้วยศรัทธาในการบำเพ็ญพุทธการกธรรม

3) ไนยโพธิสัตว์ เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเรียกว่า พระวิริยากุศลพุทธเจ้าทรง บำเพ็ญบารมี 16 อสงไขยกับอีกแสนกัป 1 ทรงมากไปด้วยวิริยะในการบำเพ็ญพุทธการกธรรม อาศัยเหตุที่ทรงมีวิริยะมาก จึงต้องใช้เวลาในการสร้างบารมีมากกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่น (ขุ.อ.เถร. 31/18, ขุ.อ.อป. 266/18) เช่น พระอนมทัสสีพระพุทธเจ้า เป็นต้น

พระโพธิสัตว์ทั้ง 3 ประเภทนี้ แม้จะแตกต่างกันในด้านระยะเวลาที่บำเพ็ญบารมี และอินทรีย์ธรรมที่หนุนนำให้ตรัสรู้ธรรม แต่เมื่อว่าโดยโพธิญาณ หรือความรู้ที่ทำให้ได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้านั้น ก็เสมอเหมือนกันคือท่านได้รู้หรือริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

อย่างทั่วถึงทัดเทียมกัน มิฉะนั้น ก็มิอาจจะตรัสรู้ธรรม แล้วปฏิญาณตนว่า เป็นพระพุทธเจ้าได้เลย (บรรจบ บรรณรุจิ, 2529: 87)

พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่มีความมุ่งมั่นสร้างบุญบารมีให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จากมนุษย์ปุถุชนไปเป็นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติต่าง ๆ ข้ามภพข้ามชาติ จนถึงการสั่งสมบารมี 10 ใน 3 ระดับ คือ จะต้องบำเพ็ญบารมี 30 ทศ มีทานบารมีเป็นต้น อุเบกขาบารมีเป็นที่สุด กิริยาที่ทรงสะสมบารมีเพื่อประโยชน์แก่พระโพธิญาณจัดเป็น 3 ประการ คือ บารมี 10 อุบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2505: 38) พร้อมด้วยคุณธรรมพิเศษต่าง ๆ ให้ครบสมบูรณ์อันเป็นความดีที่บำเพ็ญอย่าง ยวดยิ่ง เพื่อความสำเร็จบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่งตามที่ตั้งปณิธาน ไว้ด้วยใจ วาจาและกายวาจาตรัสรู้เอง โดยชอบแล้วสอนให้ผู้อื่นให้รู้ตาม ได้ความเป็นพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่มีทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การสร้างบารมีนี้เอง เป็นสิ่งที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่ต้องการตรัสรู้ในอนาคตต้องบำเพ็ญอยู่ตลอดเวลา ดังเช่น พระสมณโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ พระองค์บำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ประเภทมีปัญญามากกว่าศรัทธา พระองค์ได้ทรงใช้ปัญญามากกว่าศรัทธาใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่น สร้างบารมีมาถึง 20 อสงไขยกับอีก 100,000 กัปป์ จึงได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิลาส ญาณวโร), 2533: 15-16) พระโพธิสัตว์ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรกในสมัยพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ นับชาติไม่ถ้วน ด้วยจิตที่คิดว่า “เราตรัสรู้แล้วจะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย เราพ้นแล้วจะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราข้ามได้แล้วจะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย” (ขุ.พุทธ.28/649, ขุ.ป.118/182) อุดมคติของพระโพธิสัตว์มุ่งสู่การตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณอันเป็นของพระพุทธเจ้า ไม่ยอมบรรลุปุธิญาณอย่างรวดเร็วอันมีการตั้งปณิธานมุ่งเน้นเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2541:231) การสั่งสมบารมีเพื่อที่จะเป็นพระพุทธเจ้านั้นจะต้องมีความปรารถนาตั้งปณิธาน เป็น 3 ระยะเวลา คือ 1) ระยะเวลาที่ 1: มโนปณิธานเป็นพระบารมีตอนต้น นับแต่เริ่มแรกทรงดำริในพระทัยอย่างเดียว มิได้ออกโอษฐ์ออกพระวาจาขึ้น 2) ระยะเวลาที่ 2: วชิปณิธานเป็นพระบารมีตอนกลาง คือหลังจากทรงดำริอยู่ในพระทัยจนครบแล้วจึงทรงออกโอษฐ์ปรารถนาพระพุทธภูมิ แล้วก็ทรงสร้างพระบารมีเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง 3) ระยะเวลาที่ 3: กายวชิปณิธานเป็นพระบารมีตอนปลาย คือ หลังจากออกโอษฐ์ปรารถนามาจนครบแล้ว จึงจักได้มีโอกาสได้รับคำพยากรณ์จากสำนักแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ซึ่งเสด็จมาอุบัติตรัสในโลกในสมัยนั้นว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างเที่ยงแท้แน่นอน ครั้นได้รับพยากรณ์เป็นครั้งแรกสำเร็จเป็นพระนิยตโพธิสัตว์แล้ว พระองค์ก็ต้องใช้เวลาสร้างสมบ่มพระโพธิญาณให้แก่กล้าอีกไปถึงการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า(บรรจบ บรรณรุจิ, 2529: 82-87, 2546: 7-9) ในสมัยที่พระองค์บำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์นั้น พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีด้วยความยากลำบากนานนับด้วยอสงไขย และพระองค์ทรงพบพระพุทธเจ้าใน

อดีตทั้งหมด 512,027 พระองค์ สำหรับช่วงระยะเวลาภายวชิปณานัน พระองค์ได้พบกับ พระพุทธเจ้า 27 พระองค์ แต่ได้รับพุทธพยากรณ์เพียง 24 พระองค์ โดยพระองค์ทรงได้รับพุทธพยากรณ์ในยุคสารมณฑกัปจากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรก ขณะนั้นพระองค์เสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบส ในกาลต่อมาโลกในยุคนี้เรียกว่าภัททกัป เพราะมีพระพุทธเจ้าเสด็จเกิดสืบสายติดต่อกันถึง 5 พระองค์ ซึ่งไม่เคยปรากฏว่าได้มีมาแล้วในยุคใดของโลกเลย เจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 4 หลังจากนั้น โลกก็จะย่างเข้า ยุคพุทธันดร คือ ยุคที่โลกว่างจากพระพุทธเจ้า และคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นยุคที่ไม่ว่างจากพระพุทธศาสนา ไปจนถึงพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้าองค์ที่ 5 จะมาบังเกิดขึ้นในอนาคต (บรรจบ บรรรจุ, 2532 :3)

ในสมัยที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์สุเมธดาบสนั้น พระองค์ทรงทอดตนเป็นสะพานให้พระพุทธเจ้าที่ปึงกรพร้อมด้วยพระสาวกสี่แสนพระองค์ ทรงดำเนินผ่านทางที่เป็นเปือกตมข้ามไป (ขุ.อป.33/463/515, ขุ.อป.33/363502) พระพุทธเจ้าที่ปึงกรทรงพยากรณ์ว่า “ด้วยแสนกัปแต่กัปนี้ พระโพธิสัตว์สุเมธดาบสนี้จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ...ดาบสนี้จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลกพระนามว่าโคดม...” (ขุ.อป.33/166-164/157) จากนั้น พระโพธิสัตว์ยังได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสป นับเป็นจำนวนถึง 24 พระองค์ ใช้เวลาทั้งหมด 4 อสงไขยกัปปอีกแสนกัป ตลอดเวลาที่ผ่านมาได้เลือกเฟ้นพุทธการกรรมบำเพ็ญบารมี นับภพชาติไม่ถ้วนตราบจนมาถึงชาติที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร นับเป็นชาติสุดท้ายแห่งการบำเพ็ญบารมีครบบริบูรณ์ และเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตจากพระชาติที่เป็นพระเวสสันดรแล้ว ได้ไปอุบัติในสวรรค์ชั้นดุสิต ชื่อว่า เสตเกตุเทพบุตร รอกาลอันสมควรที่จะตรัสรู้ อาณิสสแห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า พระโพธิสัตว์บริบูรณ์พร้อมด้วยธรรมสมโณธาน 8 ประการ (ขุ.อ.จริยา, 39/580-583, ขุ.อ.พุทธ. 29/690) และไม่ไปสู่อภัพพฐาน (ที.ปา.11/316/303)

พระพุทธเจ้านามว่าสมณโคดม พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญธรรมครบถ้วนแล้วย่อมได้รับผล คือ บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ประเภทปัญญาธิกะ เพราะกำลังพระปัญญินทรีย์แรงกล้า พระองค์ทรงพิจารณาในการบำเพ็ญปัญญาบารมี มองเห็นอาณิสสของปัญญาว่าทานจะบริสุทธิดด้วยปัญญา ศีลจะบริสุทธิดด้วยปัญญา ภาวนาจะบริสุทธิดด้วยปัญญา กีเลสทั้งหลายจะหมดอีกด้วยปัญญา กำลังอะไรจะเสมอด้วยกำลังของปัญญา เพราะไม่มีบุคคลหมู่ใดไม่ต้องการมีปัญญา ฉะนั้นพึงสั่งสมปัญญาบารมีเกิดเพราะปัญญาเป็นอาวุธในการกำจัดกิเลสทั้งหลาย (สุริย์ มีผลกิจ, 2551: 1) ดังพุทธพจน์ว่า “แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี” (ส.ส.13/13/15) “การได้มาซึ่งสัพพัญญุตญาณก็ต้องอาศัยปัญญา” (อง.ทก.20/5/61), ขุ.อป. 32/33/6)

ผู้ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้านั้นย่อมบำเพ็ญบารมีธรรมหนักแน่นด้วยน้ำใจเด็ดเดี่ยวมั่นคง ไม่ว่าจักเสวยพระชาติเป็นอะไรก็ตาม ย่อมจะมีน้ำใจสมาทานมั่นคงยิ่งในการประกอบการณ์อันเป็นกุศลกรรมแล้ว ก็ทำให้เพิ่มความพยายามมากยิ่งขึ้นโดยไม่เห็นแก่ความ

เหน้อยพระวรกาย ไม่ว่าจะมิ สมณะ พราหมณ์ อินทร์ พรหม ยมยักษ์ หรือใคร ๆ ที่มีจิตคิดจะทดลองด้วยอุบายให้พระพุทธรูปเจ้าละเสียซึ่งกุศลสมทาน ก็มิอาจทำได้สำเร็จเลย (พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), 2545: 27-28)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธรูปเจ้า ประเภทปัญญาธิกะตามที่มีจารึกในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คัมภีร์ชั้นอรรถกถา คัมภีร์พิเศษ ปกรณ์วิเสส และตำราวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เสนอเรื่องราวพุทธประวัติ การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธรูปเจ้าสมณโคดม ว่าบรมโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ ใช้ระยะเวลาสั่งสมบารมีเพื่อบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเร็วกว่าปฏิบัติประเภทอื่นอย่างไร การปฏิบัติใดของโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะเป็นการปฏิบัติเพื่อบำเพ็ญปัญญาบารมี รวมทั้งศึกษาวิธีการปฏิบัติในพระชาติสุดท้ายเพื่อเข้าสู่การบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระสมณโคดมพุทธรูปเจ้าเป็นอย่างไร และเพื่อให้ทราบถึงเบื้องหลังความเป็นมาว่า กว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน ในพุทธสมัยนี้ให้เป็นที่ประจักษ์ว่า พระพุทธรูปเกิดขึ้นได้ยากในโลก

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ
2. เพื่อศึกษาการบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธรูปเจ้าประเภทปัญญาธิกะ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการปฏิบัติธรรมและการบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธรูปเจ้าสมณโคดม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการปฏิบัติธรรมและการบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธรูปเจ้าสมณโคดมแล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาภาษาไทยแปล ชุด 91 เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2541 พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น เพื่อเป็นการขยายความในเนื้อหาเพิ่มเติมจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ให้มีความละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์มหาสติปัฏฐาน

คัมภีร์พุทธวงศ์ คัมภีร์สังฆการีวิปาก มุนินาทิปปินี พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นต้น

3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิ มาสรุปเรียบเรียง แบบบรรยายเชิงพรรณนาและตรวจสอบความถูกต้อง โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนาภาวนาเกิดเป็นรูปแบบองค์ความรู้ใหม่

4. นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุง แก้ไข เรียบเรียง แบบบรรยายเชิงพรรณนาแล้วนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เมื่อแบ่งตามวัตถุประสงค์ สามารถสรุปผลการวิจัยตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ โดยที่ บารมี หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง, บารมีที่ พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญให้ครบบริบูรณ์ จึงจะบรรลุโพธิญาณ เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งพระโพธิสัตว์มี 3 ประเภทได้แก่

- 1) พระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ (ยิ่งด้วยปัญญา) หลังพุทธพยากรณ์จะบำเพ็ญบารมีอยู่ 4 อสงไขย แสนมหากัป
- 2) พระโพธิสัตว์ประเภทศีลธาธิกะ (ยิ่งด้วยศีลธำ) หลังพุทธพยากรณ์จะบำเพ็ญบารมีอยู่ 8 อสงไขย แสนมหากัป
- 3) พระโพธิสัตว์ประเภทวิริยาธิกะ (ยิ่งด้วยวิริยะ) หลังพุทธพยากรณ์จะบำเพ็ญบารมีอยู่ 16 อสงไขย แสนมหากัป

คุณสมบัติของมนุษย์ปุถุชนปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้น มีพื้นฐานพัฒนาจิตจาก ปุถุชนธรรมดา ให้เป็นกัลยาณปุถุชน (ปุถุชนที่ดี) จนถึงเป็นพระโพธิสัตว์ มนุษย์จำพวกนี้เป็นคนมีสันดานดี จิตใจงามมีศีลธรรมประจำตน อุตสาหะบำเพ็ญกุศลอยู่เนืองนิตย์ และผู้ที่มุ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้น คือผู้มีน้ำใจองอาจ เด็ดเดี่ยวกล้าหาญ จึงควรที่จะปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ สร้างบารมีเพื่อจะได้ตรัสรู้พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณได้ ดังนั้น ท่านผู้มีปรารถนาซึ่งพระพุทธรูปเจ้านั้น จะต้องเป็นผู้มีน้ำใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเพียงใด ถ้ามีน้ำใจอ่อนแอ มีความกลัวตายมากกว่าพระโพธิญาณแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะได้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพะพุทธรูปเจ้านั้นได้เลย และต้องมีคุณสมบัติ คือ ธรรมสมโณธาน 8 ประการ และพระสัมมาสัมพุทธรูปเจ้านั้น รวมทั้งพระปัจเจกพุทธรูปเจ้านั้นด้วย พระนิยตโพธิสัตว์ เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธรูปเจ้านั้นพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้นในอนาคต ย่อมได้รับอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญบารมีอยู่ตลอด ในขณะที่ยังต้องอยู่ในวัฏสงสารเพื่อสั่งสมบารมีให้ครบสมบูรณ์ โดยจะไม่อยู่ในฐานะ อภิวฐานะ 18 ประการคุณธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธรูปเจ้านั้นคือ พุทธการกธรรมมี 10 ประการ คือ 1. ทาน (การให้ การเสียสละเพื่อช่วยเหลือมวลมนุษยสรรพสัตว์) 2. ศีล (ความประพฤติถูกต้องสุจริต) 3. เนกขัมมะ (ความปลีกออกจากการได้ ไม่เห็นแก่การเสพบำเรอ, การออกบวช) 4. ปัญญา (ความรู้ เข้าถึงความจริง รู้จักคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาและดำเนินการจัดการต่าง ๆ

ให้สำเร็จ) 5. วิริยะ (ความเพียรแก่ว้ากล้า บากบั่นทำงาน ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่) 6. ขันติ (ความอดทน ควบคุมตนอยู่ได้ใน ธรรม ในเหตุผล และในแนวทางเพื่อจุดหมายอันชอบ ไม่ยอมลุ่มอำนาจกิเลส) 7. สัจจะ (ความจริง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ จริ่งจิง) 8. อธิษฐาน (ความตั้งใจมั่น ตั้งจุดหมายไว้ตั้งงาม ชัดเจนและมุ่งไปอย่างเด็ดเดี่ยวแน่วแน่) 9. เมตตา (ความรัก ความปรารถนาดี คิดเกื้อกูลหวังให้สรรพสัตว์อยู่ดีมีความสุข) 10. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อยู่ในธรรม เรียบสงบ สม่ำเสมอ ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวไป ด้วยความยินดียินร้ายชอบชังหรือแรง เย้ายวนยั่วใด ๆ) การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ นั้นต้องบำเพ็ญบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมีด้วยปัญญา คือ การบำเพ็ญบารมีอย่างมีผู้มีปัญญา

2. เมื่อมนุษย์ผู้หนึ่งตั้งความปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าก็ต้องตั้งมโนปณิธาน วชิปณิธาน และกายวชิปณิธาน พร้อมกับสั่งสมทำความดีเป็นพระอนิยตโพธิสัตว์ที่ยังไม่มีแน่นอนว่าจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้หรือไม่ และต้องสั่งสมบารมีเพิ่มโดยทำ ธรรมสโมธาน 8 อันเปรียบเสมือนประดุกยานพาหนะนำพาพระอนิยตโพธิสัตว์ไปสู่ความเป็นพระนิยตโพธิสัตว์ให้สมบูรณ์ แล้วได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ว่าจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล ในกรณีของ สุเมธดาบส ได้พบ และ รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกจากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า และ ครั้งสุดท้าย ครั้งที่ 24 จากพระกัสสปพุทธเจ้าว่าจะตรัสรู้เป็นพระโคตมพุทธเจ้าในอนาคต ความเป็นพระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้นมี คุณสมบัติเฉพาะ 13 ประการ และคุณลักษณะเฉพาะ 11 ประการครบซึ่งพระอรหันต์สาวกทั่วไปไม่มีครบ เช่น การเป็นผู้ตรัสรู้เองได้โดยชอบด้วยพระองค์เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ต้องเคยบำเพ็ญพุทธการก ธรรม 10 มีทศพลญาณ มีมหาสาธารณญาณ 6 ความเป็นผู้มีมหาปฐิสลักษณ์ 32 และอนุพยัญชนะ 80 มีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธองค์ ในพระพุทธศาสนาการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์สี่อิตถะในอดีต ที่กล่าวถึงนับตั้งแต่พระที่ปึงกรพุทธเจ้าถึงพระกัสสปพุทธเจ้า สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) พระพุทธเจ้าต้องเป็นผู้ชายและอดีตต้องได้เคยรับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนจากพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
- 2) พระพุทธเจ้าต้องอุบัติและตรัสรู้ในชมพูทวีปและต้องเป็นตระกูลกษัตริย์หรือพราหมณ์เท่านั้น
- 3) พระพุทธเจ้ามีเพียงคราวละหนึ่งพระองค์เท่านั้น
- 4) การตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในตอนแรกเป็นแบบในใจ (มโนปณิธาน) ต่อมาเป็นแบบ วชิปณิธาน และกายวชิปณิธาน ตามลำดับ
- 5) การจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ในอดีตต้องเคยสั่งสมบารมี 10 ใน 3 ระดับ คือบารมี 30 ทศ และใช้ระยะเวลานานนับหลายอสงไขยกับ
- 6) การจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ในอดีตต้องเคยบริจาค บุตร ธิดา และภรรยา เพื่อสั่งสมบารมี 30 ทศให้สมบูรณ์

7) ปัญหาของพระโพธิสัตว์ทั้งที่เป็นสุดมยปัญญาและจินตามยปัญญา รวมทั้งภาวนามยปัญญาที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาในชาติอื่น ๆ ซึ่งท่านทำให้เกิดมีแล้วนำไปช่วยเหลือผู้อื่น

8) ความเป็นพระพุทเจ้าทั้งหลายนั้นมี คุณสมบัติเฉพาะ 13 ประการ และคุณลักษณะเฉพาะ 11 ประการครบซึ่งพระอรหันต์สาวกทั่วไปไม่มีครบ เช่น การเป็นผู้ตรัสรู้เองได้โดยชอบด้วยพระองค์เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ต้องเคยบำเพ็ญพุทธการกกรรม 10 มีศพลญาณ มีมหาสาธารณญาณ 6 ความเป็นผู้มีมหาปุริสลักษณะ 32 และอนุพยัญชนะ 80 มีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธองค์ในพระพุทธศาสนา

3. ผู้กำลังบำเพ็ญบารมี 10 ใน 3 ระดับหรือเรียกว่าบารมี 30 ทศ เพื่อให้ได้ครบนั้น ต้องเป็นพระนิยตโพธิสัตว์ทั้งหลายที่ได้รับคำพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ก่อนมาแล้ว ซึ่งก็เป็นการทำธรรมสมโณธาน 8 ได้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้วและกำลังบำเพ็ญบารมี 10 ใน 3 ระดับให้ครบถ้วนเมื่อสั่งสมบำเพ็ญบารมี 30 ทศสมบูรณ์แล้ว พระนิยตโพธิสัตว์ก็เสด็จสถิตอยู่สวรรค์ชั้นดุสิต เพื่อรอการตรัสรู้โดยมีเหล่าเทพดาอัญเชิญให้อุบัติเพื่อการตรัสรู้ แต่ก่อนจะอุบัติพระนิยตโพธิสัตว์จะพิจารณา มหาโลกันนะ 5 อันเป็นการตรวจดูอันยิ่งใหญ่ให้ครบ 5 ประการก่อนจะตัดสินใจประทับประธานปฏิญาณรับอาราธนาของเหล่าเทพดา ว่าจะจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตไปอุบัติในโลกมนุษย์ในชาติสุดท้าย โดยมีมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ แล้วทรงเสด็จออกผนวชและบำเพ็ญเพียรได้ตรัสรู้ในอรียสัจ 4 สิ่งเดียวกันของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในวิถีสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าประเสริฐพระปัญญาธิกพระพุทธเจ้าแบบมีอินทริยธรรม เป็นตัวนำในการตรัสรู้ธรรมโดยใช้ปัญญามากกว่าศรัทธา เพราะพระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่มีปัญญาสูง ทำให้ผู้อื่นศรัทธาเลื่อมใสและได้กระทำกิจอันเป็นประโยชน์และใช้เวลาการบำเพ็ญบารมีน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่นทั้งหมด ที่มาหรือเหตุแห่งการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะโดยสืบทราบการบำเพ็ญบารมีจากในอดีตพระชาติของพระพุทธองค์ ข้อมูลดังกล่าวปรากฏใน กลุ่มคำสอนประเภทชาดก มีปรากฏเป็นเนื้อเรื่องต่าง ๆ 547 เรื่อง จัดเป็นกลุ่มเรื่องสั้น เป็นลำดับไปจนถึงเนื้อเรื่องที่มีความยาวมาก ชาดก 10 เรื่องสุดท้ายที่มีความยาวมาก คือ มหานิบาตชาดก รู้เป็นที่รู้จักในชื่อ ทศชาติชาดก ชาดกที่มีความยาวมากนี้ มุ่งเน้นแสดงถึงเรื่องราว การบำเพ็ญบารมีใน 10 ประการ เนื้อเรื่องที่มุ่งแสดงถึงการบำเพ็ญปัญญาบารมี คือ มโหสถชาดก ซึ่งทำให้การบำเพ็ญปัญญา เห็นชัดเป็นรูปธรรม อาทิเช่น ความใฝ่ศึกษา สำเร็จการศึกษาแม้ยังเยาว์ ริเริ่มก่อสร้างและพัฒนาพื้นที่เพื่อประโยชน์เป็นสาธารณะ มีไหวพริบในการแก้ปัญหาหาต่าง ๆ และใช้ความสามารถต่าง ๆ ในการคลี่คลายข้อขัดแย้ง สร้างประโยชน์สุขให้แก่สังคมเป็นวงกว้าง โดยเข้ารับราชการแม้ยังเยาว์ เป็นต้น นอกจากนี้ 10 ชาติ ในทศชาติชาดก แล้วในชาดกอื่น อีก 537 ชาติ สามารถแจกแจงลงในบารมี 10 ประการ ได้ จากการแจกแจงชาดก 547 เรื่อง ลงในบารมี 10 ทศ ในงานวิจัย “วิเคราะห์การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในนิบาตชาดก” โดย พัฒน์ เฝ็งปลา ปรากฏว่ามีชาดกหลายเรื่องจัดลงในหมวด ปัญญาบารมี อยู่ถึง 256 ชาดก

จากการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นข้อบ่งชี้ได้ว่า พระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ ได้บำเพ็ญบารมีโดยมีปัญญาเป็นตัวนำ เพราะจากชาดก 546 ชาดก ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ กว่าครึ่ง นับเป็นส่วนบำเพ็ญปัญญาบารมี การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ จากการศึกษาพุทธประวัติในพุทธวงศ์ปรากฏว่าพระนาม พระพุทธเจ้าในอดีตที่มีรายละเอียด แสดงไว้ จำนวน 25 พระองค์ มีระยะระยะเวลาบำเพ็ญบารมี 6 พระองค์ ปรากฏข้อมูลไว้ใน 2 ลักษณะคือ 4 อสงไขยแสนกัป และ 16 อสงไขยแสนกัป อีก 19 พระองค์ ไม่ปรากฏ ระยะเวลาดำเนินการบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยแสนกัป ได้แก่ พระพุทธเจ้าโสภิตะ พระพุทธเจ้านารทะ และ พระพุทธเจ้าโคตม จัดได้ว่าเป็นพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ โดยพิจารณาจากระยะเวลา การบำเพ็ญบารมี แต่ทว่าไม่สามารถสรุปว่า มีเพียง 3 พระองค์ ที่เป็นพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ เพราะจากรายพระนามอีก 19 พระองค์ ที่ไม่ปรากฏระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี จึงไม่สามารถจัดเกณฑ์ด้วยระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีกับอีก 19 พระองค์ได้ จากการค้นคว้าหลักเกณฑ์ในการระบุประเภทพระพุทธเจ้า ยังมีปรากฏแนวคิดอื่นๆอยู่อีกคือ เกณฑ์จากอายุขัย พระพุทธเจ้า เกณฑ์ดังกล่าว พิจารณาจากช่วงอายุพระพุทธเจ้า คือ 100 ปี ถึง 100,000 ปี พระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ มีอายุขัย ในช่วง 100 ปี ถึง 10,000 ปี ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่า อายุขัยของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกับระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี คือ บำเพ็ญบารมีมา ยาวนานย่อมมีอายุขัยที่ยาวนาน แต่แนวคิดนี้ ขัดแย้งกับข้อมูล พระพุทธประวัติของ พระพุทธเจ้าโสภิตะและพระพุทธเจ้านารทะ ปรากฏระยะเวลาบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยแสนกัป มีอายุขัย 90,000 ปี ขัดกับหลักการจากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า อายุขัยของพระพุทธเจ้า ประเภทปัญญาธิกะไม่สอดคล้องกับระยะเวลาดำเนินการบำเพ็ญบารมี

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ (ยิ่งด้วยปัญญา) หลังพุทธพยากรณ์จะบำเพ็ญบารมีอยู่ 4 อสงไขย แสนมหากัป คุณสมบัติของมนุษย์ บุคคลปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้านั้น มีพื้นฐานพัฒนาจิตจาก บุคคลธรรมดา ให้เป็นกัลยาณบุคคล (บุคคลที่ดี) จนถึงเป็นพระโพธิสัตว์ มนุษย์จำพวกนี้เป็นคนมีสันดานดี จิตใจงามมีศีลธรรมประจำตน อุตสาหะบำเพ็ญกุศลอยู่เนืองนิตย์ และผู้ที่มุ่งเป็นพระพุทธเจ้าคือผู้มีน้ำใจองอาจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ จึงควรที่จะปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ สร้างบารมีเพื่อจะได้ตรัสรู้พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณได้ ดังนั้น ท่านผู้มีปรารถนาซึ่งพระพุทธภูมินั้น จะต้องเป็นผู้มีน้ำใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเพียงใด และพระนิยตโพธิสัตว์ เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ย่อมได้รับอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญบารมีอยู่ตลอด ในขณะที่ยังต้องอยู่ในวัฏสงสารเพื่อสั่งสมบารมีให้ครบสมบูรณ์ โดยจะไม่อยู่ในฐานะ อภิวุทธ 18 ประการ คุณธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้าคือ พุทธการกธรรม มี 10 ประการ คือ 1.ทาน (การให้ การเสียสละเพื่อช่วยเหลือ

มวลงนุขยัศรพสัศว์) 2. ศีล (ความประพฤติถูกต้องสุจริต) 3. เนกขัมมะ (ความปลื้มออกจาก
 กามได้ ไม่เห็นแก่การเสพบำเรอ, การออกบวช) 4. ปัญญา (ความรอบรู้ เข้าถึงความจริง รู้จักคิด
 พิจารณาแก้ไขปัญหาและดำเนินการจัดการต่าง ๆ ให้สำเร็จ) 5. วิริยะ (ความเพียรแก่งกล้า
 บากบั่นทำการงาน ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่) 6. ขันติ (ความอดทน ควบคุมตนอยู่ได้ใน ธรรม
 ในเหตุผล และในแนวทางเพื่อจุดหมายอันชอบ ไม่ยอมมุลอำนาจกิเลส) 7. สัจจะ (ความจริง
 ซื่อสัตย์ จริใจ จริ่งจั้ง) 8. อธิษฐาน (ความตั้งใจมั่น ตั้งจุดหมายไว้ตั้งงาม ชัดเจนและมุ่งไปอย่าง
 เด็ดเดี่ยวแน่วแน่) 9. เมตตา (ความรัก ความปรารถนาดี คิดเกื้อกูลหวังให้สรรพสัตว์อยู่ดีมี
 ความสุข) 10. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อยู่ในธรรม เรียบสงบ สม่่าเสมอ ไม่เอนเอียง ไม่
 หวั่นไหวไป ด้วยความยินดียินร้ายชอบชังหรือแรง เย้ายวนยั่วใด ๆ) การบำเพ็ญบารมีของพระ
 โพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ นั้นต้องบำเพ็ญ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมีด้วยปัญญา
 คือ การบำเพ็ญบารมีอย่างมีผู้มีปัญญาพระโพธิสัตว์ประเภท อุคฆฎัตถุญโพธิสัตว์ เมื่อตรัสรู้เป็น
 พระพุทธเจ้าแล้วเรียกว่า พระปัญญาธิกพุทธเจ้า ได้แก่ พระโพธิสัตว์ประเภทที่มี ปัญญามากกว่า
 ศรัทธา ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีน้อยกว่า พระโพธิสัตว์ประเภทอื่นทั้งหมด ระยะเวลาการสั่ง
 สมบารมี 3 ระยะรวม 20 อสงไขยหนึ่งแสนมหากัป ได้พบพระพุทธเจ้า 512,027 พระองค์

การบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในพระพุทธศาสนา พบว่า เมื่อมนุษย์ผู้หนึ่งตั้ง
 ความปรารถนาจะเป็นพระพุทเจ้าก็ต้องตั้งมโนปณิธาน วชิปณิธาน และกายวชิปณิธาน พร้อม
 กับสั่งสมทำความดีเป็นพระอนิยตโพธิสัตว์ที่ยังไม่มีแน่นอนว่าจะตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้าได้
 หรือไม่ และต้องสั่งสมบารมีเพิ่มโดยทำ ธรรมสโมธาน 8 อันเปรียบเสมือนประคองยานพาหนะ
 นำพาพระอนิยตโพธิสัตว์ ไปสู่ ความเป็นพระนิยตโพธิสัตว์ ให้สมบูรณ์แล้วได้รับพุทธพยากรณ์
 จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ว่าจะตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคต
 กาล ในกรณีของ สุเมธดาบส ได้พบ และ รับพุทธพยากรณ์ ครั้งแรกจากพระที่ปึงกรพุทเจ้า
 และ ครั้งสุดท้าย ครั้งที่ 24 จากพระกัสสปพุทเจ้าว่าจะตรัสรู้เป็นพระโคตมพุทเจ้าในอนาคต
 ความเป็นพระพุทเจ้าทั้งหลายนี้มี คุณสมบัติเฉพาะ 13 ประการ และคุณลักษณะเฉพาะ 11
 ประการครบซึ่งพระอรหันต์สาวกทั่วไปไม่มีครบ เช่น การเป็นผู้ตรัสรู้เองได้โดยชอบด้วยพระองค์
 เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ต้องเคยบำเพ็ญพุทการกธรรม 10 มีทศพลญาณ มีฉฬสาธารณ
 ญาณ 6 ความเป็นผู้มีมหาปรีสติลักษณะ 32 และอนุพยัญชนะ 80 มีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด
 ของพระพุทธองค์ในพระพุทธศาสนา การสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์สิทธิทัศโนอดีต
 ที่กล่าวถึงนับตั้งแต่พระที่ปึงกรพุทเจ้าถึงพระกัสสปพุทเจ้า สามารถสรุปได้ดังนี้

1) พระพุทเจ้าต้องเป็นผู้ชายและอดีตต้องได้เคยรับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้เป็น
 พระพุทเจ้าอย่างแน่นอนจากพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ

2) พระพุทเจ้าต้องอุบัติและตรัสรู้ในชมพูทวีปและต้องเป็นตระกูลกษัตริย์หรือ
 พราหมณ์เท่านั้น

- 3) พระพุทธเจ้ามีเพียงคราวละหนึ่งพระองค์เท่านั้น
- 4) การตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในตอนแรกเป็นแบบในใจ (มโนปณิธาน) ต่อมาเป็นแบบ วชิปณิธาน และกายวชิปณิธาน ตามลำดับ
- 5) การจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ในอดีตต้องเคยสั่งสมบารมี 10 ใน 3 ระดับ คือบารมี 30 ทศ และใช้ระยะเวลานานนับหลายอสงไขยกับ
- 6) การจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ในอดีตต้องเคยบริจาค บุตร ธิดา และภรรยา เพื่อสั่งสมบารมี 30 ทศให้สมบูรณ์
- 7) ปัญญาของพระโพธิสัตว์ทั้งที่เป็นสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา รวมทั้ง ภาวนามยปัญญาที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาในชาติอื่น ๆ ซึ่งท่านทำให้เกิดมีแล้วนำไปช่วยเหลือผู้อื่น
- 8) ความเป็นพระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้นมี คุณสมบัติเฉพาะ 13 ประการ และ คุณลักษณะเฉพาะ 11 ประการครบซึ่งพระอรหันต์สาวกทั่วไปไม่มีครบ เช่น การเป็นผู้ตรัสรู้เอง ได้โดยชอบด้วยพระองค์เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ต้องเคยบำเพ็ญพุทธการกธรรม 10 มีศพล ญาณ มีมหาสาราณญาณ 6 ความเป็นผู้มีมหาบุริสลักษณะ 32 และอนุพยัญชนะ 80 มีนิพพาน เป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธองค์ในพระพุทธศาสนา

การบำเพ็ญบารมีและการบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้าประเภท ปัญญาธิกะมี 3 พระองค์ พบว่าหลักฐานที่ระบุถึงระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ หลังจากที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าในอดีต จะใช้ระยะเวลา บำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยแสนกัป เช่น พระโสภิตะพุทธเจ้า พระนารทะพุทธเจ้า และพระโคตมพุทธเจ้า ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันคือพระโคตมพุทธเจ้า จากชาตก ในนิบาต 547 เรื่อง จัดหมวดหมู่ของชาตกลงในบารมี 10 ประการ ใน 3 ระดับ เป็นที่มาหรือเหตุแห่งการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะโดยสืบทราบจากการบำเพ็ญบารมีจาก ในอดีตพระชาติของพระพุทธองค์ ข้อมูลดังกล่าวปรากฏใน กลุ่มคำสอนประเภทชาตก มีปรากฏ เป็นเนื้อเรื่องต่าง ๆ 547 เรื่อง จัดเป็นกลุ่มเรื่องสั้น เป็นลำดับไปจนถึงเนื้อเรื่องที่มีความยาวมาก ชาตก 10 เรื่องสุดท้ายที่มีความยาวมาก คือ มหานิบาตชาตก รู้เป็นที่รู้จักในชื่อ ทศชาติชาตก ชาตกที่มีความยาวมากนี้ มุ่งเน้นแสดงถึงเรื่องราว การบำเพ็ญบารมีใน 10 ประการ เนื้อเรื่องที่ มุ่งแสดงถึงการบำเพ็ญปัญญาบารมี คือ มโหสถชาตก ซึ่งทำให้การบำเพ็ญปัญญา เห็นชัดเป็น รูปธรรม อาทิเช่น ความใฝ่ศึกษา สำเร็จการศึกษาแม้ยังเยาว์ ริเริ่มก่อสร้างและพัฒนาพื้นที่เพื่อ ประโยชน์เป็นสาธารณะ มีไหวพริบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และใช้ความสามารถต่าง ๆ ในการคลี่คลายข้อขัดแย้ง สร้างประโยชน์สุขให้แก่สังคมเป็นวงกว้าง โดยเข้ารับราชการแม้ยัง เยาว์ เป็นต้น นอกจาก 10 ชาตก ในทศชาติชาตก แล้วในชาตกอื่น อีก 537 ชาตก สามารถแจกแจงลงในบารมี 10 ประการ ได้ จากการแจกแจงชาตก 547 เรื่อง ลงใน บารมี 10 ทศ

ในงานวิจัย “วิเคราะห์การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในนิบาตชาดก” โดย รศ.พัฒน์ เฝิงพลา ปรากฏว่า มีชาดกหลายเรื่องจัดลงในหมวด ปัญญาบารมี อยู่ถึง 256 ชาดก จากการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นข้อบ่งชี้ได้ว่า พระพุทธเจ้าประภทปัญญาธิกะ ได้บำเพ็ญบารมีโดยมีปัญญาเป็นตัวนำ เพราะจากชาดก 547 ชาดก ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้กว่าครึ่ง นับเป็นส่วนบำเพ็ญปัญญาบารมี การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าประภทปัญญาธิกะ จากการศึกษาพุทธประวัติในพุทธวงศ์ปรากฏว่าพระนาม พระพุทธเจ้าในอดีตที่มีรายละเอียดแสดงไว้ จำนวน 25 พระองค์ มีระยะเวลาบำเพ็ญบารมี 6 พระองค์ ปรากฏข้อมูลไว้ใน 2 ลักษณะคือ 4 อสงไขยแสนกัป และ 16 อสงไขยแสนกัป อีก 19 พระองค์ ไม่ปรากฏ ระยะเวลาบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยแสนกัป ได้แก่ พระพุทธเจ้าโสภิตะ พระพุทธเจ้านารทะ และพระพุทธเจ้าโคตม จัดได้ว่าเป็นพระพุทธเจ้าประภทปัญญาธิกะ โดยพิจารณาจากระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี แต่ทว่าไม่สามารถสรุปว่า มีเพียง 3 พระองค์ ที่เป็นพระพุทธเจ้าประภทปัญญาธิกะ เพราะจากรายพระนามอีก 19 พระองค์ ที่ไม่ปรากฏระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี จึงไม่สามารถจัดเกณฑ์ด้วยระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีกับอีก 19 พระองค์ได้ จากการค้นคว้าหลักเกณฑ์ในการระบุประภทพระพุทธเจ้า ยังมีปรากฏแนวคิดอื่น ๆ อยู่อีกคือ เกณฑ์จากอายุขัยพระพุทธเจ้า เกณฑ์ดังกล่าว พิจารณาจากช่วงอายุพระพุทธเจ้า คือ 100 ปี ถึง 100,000 ปี พระพุทธเจ้าประภทปัญญาธิกะ มีอายุขัย ในช่วง 100 ปี ถึง 10,000 ปี ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่า อายุขัยของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกับระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี คือ บำเพ็ญบารมีมายาวนานย่อมมีอายุขัยที่ยาวนาน แต่แนวคิดนี้ ขัดแย้งกับข้อมูล พระพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าโสภิตะและพระพุทธเจ้านารทะ ปรากฏระยะเวลาบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยแสนกัป มีอายุขัย 90,000 ปี ขัดกับหลักการจากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า อายุขัยของพระพุทธเจ้าประภทปัญญาธิกะ ไม่สอดคล้องกับระยะเวลาบำเพ็ญบารมี

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- _____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- บรรจบ บรรณรุจิ. พระโพธิสัตว์ในนิภายเถรวาท .กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2529.
- _____. พุทธประวัติ: ประสูติ-ตรัสรู้. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- _____. พระโพธิสัตว์ลัทธิเถรวาทกับพระพุทธเจ้าในอดีต. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์โดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

- ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. **โพธิ์สัตตวรรยา: มรรคาเพื่อบำเพ็ญ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการ
เผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิลาส ญาณวโร). **โลกนาถที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,
2533.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). **มุนีนารถที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545.
- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร. **พระปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา,
2505.
- สุริย์ มีผลกิจ. **พระพุทธประวัติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, 2541.